

कोंबड्यांमधील विषाणूजन्य रोग

कोंबड्यांमध्ये मानमोडी, गंबोरो, मैरेक्स इत्यादी रोगांचा प्रादुर्भाव काही वेळा दिसून येतो. या रोगांच्या नियंत्रणासाठी वेळेवर लसीकरण, पोल्ट्री शेडची स्वच्छता, पक्ष्यांचे व्यवस्थापन याकडे लक्ष देणे फार महत्वाचे आहे.

मानमोडी (राणीखेत) :

हा रोग पॅरामिकझो नावाच्या विषाणूमुळे होतो. या रोगाच्या विषाणूंचा प्रसार दूषित हवा, खाद्य, प्रत्यक्ष संसर्ग इत्यादीमुळे होतो. रोगाच्या प्रादुर्भावामुळे पक्षी मरगळलेला दिसतो, तोंड उघडे ठेवून शासोच्छ्वास करतो, चेहरा सुजतो, रोगी पक्ष्यांना हिरव्या रंगाची विष्टा होते. सुरवातीला पक्ष्यांची तहान वाढते व भूक मंदावते. रोगाचे प्रमुख लक्षण म्हणजे रोगी पक्ष्यांची मान वाकडी होते, यामुळेच या रोगास मानमोडी असे म्हणतात. पायातील ताण कमी झाल्याने पक्ष्यांची चाल बदलते. अंड्यातील पक्षी अंडी घालणे बंद करतात, तसेच त्यावरील कवच पातळ होते अथवा नसतेच. रोगी पक्ष्यांस वेगळे करून ताबडतोब पशुवैद्यकांच्या सल्ल्याने औषधोपचार करावा.

गंबोरो रोग :

हा रोग बिरना नावाच्या विषाणूमुळे होतो. हा रोग सहा आठवड्यांतील पक्ष्यांना होतो. दूषित हवा, पाणी व खाद्यातून हा रोग होतो. हा रोग एकदम उद्भवतो. याचा कालावधी देखील कमी असतो. रोगाचा फैलाव हा संसर्गाने होतो. रोगी पक्ष्यांना पाण्यासारखी पातळ पांढरी हगवण होते. गुदद्वारा भोवतालचे पंख विषेने एकमेकांना चिकटलेले दिसतात. पक्ष्यांची भूक नाहीशी होते. थकवा येतो व ते मलूल दिसतात. काही पक्ष्यांत गुदद्वाराचा दाह आढळून येतो, त्यामुळे त्यांची धरथर आढळते. पंख खडबडीत होतात. लक्षण दिसल्यानंतर दोन दिवसांत पक्षी मरण पावतात. उपाययोजनेसाठी प्रयोगशाळेत पक्ष्यांच्या विषेचे आणि रक्तद्रवाचे परीक्षण व मेलेल्या पक्ष्यांचे शवविच्छेदन करावे.

आजारी पक्ष्यांस वरील लक्षणे दिसताच वेगळे करावे आणि पडलेल्या विषेची विल्हेवाट लावावी. मरण पावलेल्या पक्ष्याचीही योग्यरीत्या विल्हेवाट करावी. मरतुक कमी होत नसेल, तर एक मृत पक्षी शवविच्छेदनासाठी प्रयोगशाळेत पाठवावा. रोगाची लक्षणे दिसताच ताबडतोब पशुवैद्यकाच्या सल्ल्यानुसार औषधोपचार करावेत.

वर्डफ्लू :

हा रोग ऑर्थोमिकझो वर्गातील एव्हीयन इन्फ्लूएंझा नावाच्या विषाणूमुळे होतो. रोगाचा प्रसार बाधित पक्षी संसर्गनि, दूषित पाणी, खाद्य, पोल्ट्रीफार्मवरील उपकरणे, पक्ष्यांचे पिंजरे इत्यादीद्वारे होतो. मुख्यतः प्रसार हवेतून होतो. रोगाने बाधित पक्षी सुस्त दिसतात. भूक नाहीशी होते. अंडी घालण्याचे प्रमाण कमी होते. रोगी पक्ष्यांच्या डोळ्यांच्या पापण्या बंद होऊन डोळे लाल व सुजलेले दिसतात. विशिष्ट प्रकारची सूज व निळसरपणा डोक्याच्या भागावर मुख्यतः तुरा, गलोल व डोळ्यांभोवती विस्तार पावतो. सूज मानेच्या खाली दिसते. अशा वेळी पक्ष्यांना श्वसनास त्रास होतो. त्यांच्या नाकपुऱ्यांतून रक्तमिश्रित स्त्राव वाहतो. लागण झालेले पक्षी

प्रकाशन

महाराष्ट्र पशु व मत्त्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर, संशोधन अनुदान अंतर्गत

नंतर दोन दिवसांत मृत्यू पावतात. मेलेल्या पक्ष्यांचे शवविच्छेदन करून रोगाचे नेमके कारण शोधावे. आजारी पक्ष्यांची रक्तद्रव चाचणी प्रयोगशाळेत करून घ्यावी.

रोगाची लक्षणे दिसल्यास अशा पक्ष्यांस ताबडतोब वेगळे करावे. लक्षणे दाखवणाऱ्या पक्ष्याचे रक्ताचे नमुने, नाकातील स्त्राव, मरण पावलेले पक्षी इ. प्रयोगशाळेत चाचणीकरिता पाठवावे. मरण पावलेल्या पक्ष्यांची, पोल्ट्रीफार्मवरील वापरण्यात येणाऱ्या वस्तूंची योग्यरीत्या विल्हेवाट करावी. शेडचे निर्जुतकीकरण करावे. वेळोवेळी पक्ष्यांचे लसीकरण करावे.

देवी रोग :

हा रोग चिकन पॉक्स नावाच्या विषाणूमुळे होतो. सर्व वयोगटातील कोंबड्यांना हा रोग होतो. हा रोग त्वचेचा असून कोणत्याही ऋतूत होऊ शकतो. रोगाचा प्रसार दूषित खाद्य अथवा हवेतून, जखमी त्वचेतून देखील होतो. त्याचप्रमाणे डासांद्वारेसुद्धा होऊ शकतो. रोग झालेल्या कोंबड्यांस पंख नसलेल्या भागावर उदा. तुरा, गलोल, कानाची पाळी इ. भागावर फोड येतात. प्रथम फोड पांढरट व लहान असतात. त्यानंतर त्यांच्या आकारमानात वाढ होऊन ते पिवळसर दिसतात. पंधरा दिवसांनंतर फोडावर खपल्या बसतात व त्या पंधरा दिवसांनंतर गळून पडतात. या रोगात मृत्यूचे प्रमाण कमी असते.

रोग झालेल्या पक्ष्यांस निरोगी पक्ष्यांपासून वेगळे करावे. पक्ष्यांना शिफारशीत कालावधीत लसीकरण करावे. लक्षणे दाखविणाऱ्या पक्ष्यांना पशुवैद्यकाच्या सळळ्यानुसार औषधोपचार करावेत.

इनफेक्शियस ब्रॉन्कायटीस :

हा आजार करोना ब्हायरसमुळे होतो. लहान वयोगटातील पक्षी या आजारास जास्ती बळी पडतात. या आजारात पक्षांची श्वसनसंस्था, मुत्रपिंड, प्रजनन संस्था यांना अपाय होतो. आजारी पक्ष्यांमध्ये श्वासोच्छ्वासा दरम्यान त्रास होणे, तोंड उघडे ठेवून श्वास घेणे, घरघर आवाज येणे, खोकला, शिंकणे अशी लक्षणे आढळतात. तसेच अंड्यावरील पक्ष्यांमध्ये उत्पादन कमी होते. तसेच अंड्यांची गुणवत्ता ढासळते.

ज्या भागात ह्या रोगाचा प्रादुर्भाव मोठ्या प्रमाणात आढळतो अशाच भागात याचे लसीकरण कले जाते. मांसल कोंबड्यांमध्ये वयाच्या पहिल्या दिवशी किंवा तिसऱ्या आठवड्यात दिले जाते. अंड्यावरील पक्ष्यांमध्ये तिसऱ्या व आठवड्या आठवड्यात आणि अंडी घालण्यास सुरुवात करणेपुर्वी म्हणजेच १४ व्याय किंवा १५ व्या आठवड्यात केले जाते.

इनफेक्शियस लॉरिंगोट्रकायटीस :

हा रोग हरपिस नावाच्या विषाणूमुळे होतो. हा रोग सर्व वयोगटातील पक्षांना होऊ शकतो परंतु लहान वयोगटातील पक्षांमध्ये जास्त आढळून येतो.

ह्या रोगाचे विषाणू आजारी पक्ष्यांच्या नाकातून, तोंडातून तसेच डोळ्यातून येणाऱ्या स्त्रावात असतात. हवेतून नाकावाटे ते शरीरात प्रवेश करतात. हा आजार अतिशय तीव्र आणि कमी तीव्र अशा स्वरूपात आढळतो. अतिशय तीव्र स्वरूपाच्या आजारात पक्षी कोणतीही लक्षणे न दाखवता अचानक मरण पावतात. अशा पक्ष्यांच्या श्वासनलिकेत रक्ताच्या गुठळ्या आढळतात. तीव्र स्वरूपाच्या आजारात पक्ष्यांना श्वसनास त्रास होतो. पक्षी तोंड उघडे ठेवून व बघून श्वास घेतात आणि श्वासोच्छ्वासा दरम्यान आवाज येतो. काही पक्ष्यांच्या नाकातून स्त्राव येतो. या आजारात सामान्यतः कमी प्रमाणात मरतूक होते पण अंडी उत्पादनात बन्यापैकी घट होते. जैवसुरक्षेचे काटेकोरपणे पालन आणि लसीकरणाद्वारे हा आजार टाळता येतो.

* मार्गदर्शक *

www.mafsu.in

www.knpcvs.in

कर्नल प्रा. (डॉ.) ए. एम. पातुरकर
मा. कुलगुरु, मपमविवि, नागपुर

डॉ. एस. व्ही. उपाध्ये
अधिष्ठाता, पशुविज्ञान विद्याशाखा,
मपमविवि, नागपुर

डॉ. एन. व्ही. कुरकुरे
संचालक संशोधन,
मपमविवि, नागपुर

डॉ. ए. यु. भिकाने
संचालक विस्तार शिक्षण,
मपमविवि, नागपुर

डॉ. व्ही. डी. आहेर
सहयोगी अधिष्ठाता
क्रांनापापवैम, शिरवळ, जि. सातारा

* संकलन *

डॉ. स्मिता आर. कोल्हे
संशोधन प्रकल्प प्रमुख, पशुवैद्यकीय व पशुसंवर्धन विस्तार शिक्षण विभाग
क्रांनापापवैम, शिरवळ, जि. सातारा